

PE RÂPI – O ABORDARE SEMANTICĂ A TOPONIMELOR VĂILOR BISTRA ȘI SEBEȘ CE DESCRIU ADÂNCITURILE DE TEREN

Diana BOC-SÎNMĂRGIȚAN
(Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara)

sinmarghitan@yahoo.fr

Pe râpi – A Semantic Approach to Toponyms from the Bistra and Sebeș Valleys

Starting from the theoretical premises regarding the relationship between proper and common nouns, the aim of this paper is to analyze the toponyms derived from appellatives that describe ground hollows. The landscape variety of the Bistra and Sebeș Valleys (Caraș-Severin County, Romania) is reflected in the huge diversity of geographical folk terms that constitute a fundamental source for naming places. Toponymy, an independent discipline, with its own formative rules and lexical and grammatical developments, maintains a close connection with the Romanian language vocabulary, illustrated by the contribution of appellatives to place-name formation. This paper alphabetically presents the toponyms derived from topical appellatives referring to the configuration of the ground. Because of the richness of the source material, we have voluntarily limited the material analyzed to the proper nouns that refer to ground hollows of different dimensions and forms. Most of the appellatives which form the basis of our toponyms are attested by scientific works. The appellatives *ogaș* (groove), *râpă* (precipice) and *groapă* (pit) register the highest occurrence in toponymic compounds, shaping the landscape of the locations of interest. A constituent part of Romanian toponymy, the toponyms from the region Bistra and Sebeș Valley were collected during direct and successive inquiries organized in the localities of this region, but also by using toponymic works (dictionaries, monographies, articles, studies), document collections, history books and memoirs, guides, plans etc.

Keywords: *toponymy, appellative, semantics, Bistra Valley and Sebeș Valley*

Toponimia, disciplină de sine stătătoare, cu legi formative și evoluții lexico-gramaticale proprii, păstrează o legătură strânsă cu vocabularul limbii române, aportul apelativelor la formarea numelor de locuri fiind unul major. În toponimie, semantica joacă un rol deosebit de important cel puțin în momentul creării numelor topice, acesta fiind criteriul de bază al denumirii realităților geografice. Cu siguranță opiniile specialiștilor în domeniu nu pot fi în unanimitate aceleași, mergând de la negarea totală a sensului numelor proprii până în a le atribui un sens infinit, vorbindu-se chiar de așa zisa deonimizare. Iorgu Iordan, în *Toponimia românească*, mărturisește că o clasificare semantică le-ar „întrece cu siguranță, sub raportul cantitativ, pe toate celelalte socotite împreună” (Iordan 1963: 18), atrăgând totodată atenția asupra importanței acestui criteriu (semantic): „Ceea ce la om constituie trăsătura exterioară predominantă, menită să atragă atenția semenilor săi și să-i definească oarecum în ochii acestora, este, în domeniul care ne preocupă aici, natura fizică a locului.” (Iordan 1963: 18).

Reprezentând o parte integrantă a toponimiei românești, toponimele din zona văilor Bistra și Sebeș au fost culese prin anchete directe și succesive în localitățile din acest perimetru, apelându-se în egală măsură și la lucrările de toponimie (dicționare, monografii, articole, studii), la culegeri de documente, la lucrări istorice și memorialistice, ghiduri, planuri etc.

În cele ce urmează vom discuta în ordine alfabetică toponimele actuale provenite de la apelative topice referitoare la configurația terenului. Dată fiind abundența materialului, ne vom limita doar la numele proprii de locuri care se referă la adânciturile de teren de diverse dimensiuni și forme, atrăgând atenția asupra faptului că apelativele au intrat în toponimie fie direct, fie prin intermediul sistemului antroponimic. Apelativele care stau la baza acestor toponime sunt: *butoară, căldare, cheie, crov, curmătură, fund, gaură, gădăvan, groapă, gropan,*

hoagă, irigoii, jghiab, ogaș, peșteră, prislop, ponor, prihor, pripor, râpă, rucăn, scoabă, scoc, stârmină, surpătură, șa, șaucă, tarniță, văgăună, vâlcea, vârtop.

Butoară, butură, s. reg. Ban., Trans. ‘scorbură’, ‘deschizătură, boltă, spărtură’, ‘orice gaură, chiar și în pământ’ (DA), ‘gaură’ (CADE), apare în: **Butoara** (Glb) – ‘loc gol’.

Apelativul a fost înregistrat cu aceeași variantă, *butoară*, în toponimia Banatului (DTB I: 148-149) și a Olteniei (v. DTRO I: 411) sau *butură* (DTRO I: 411-412); (TTRT (Valea Hășdății): 32); (TTRT (Sălaj): 51); (DTRM I: 376). Apelativul cunoaște și derivatele *butoarcă* (cf. *La Butoarcă*, (Frățilă 2002: 115), *buturău, buturoi* (TTRT (Valea Hășdății): 32).

Apelativul *căldare* ‘depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munților înalți; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade’ (DEX), ‘vale adâncă, hârtoapă’ (DTRO II: 57), v. și DTB II: 18 TTRT (Sălaj): 56; DTRM II: 38-40 apare în: **Căldarea Mare** (Mal) – ‘iezer în Muntele Mic’, **Căldările Țarcului** (Măr) – ‘depresiune în Muntele Țarcu’, **În Căldare** (VB) – ‘vale ce face legătura între izlaz și Dealul Stârcu’, **În Căldări** (PoiMr) – ‘gol alpin’, **La Căldări** (RusM) – ‘cascadă pe Lozna’.

Apelativul *cheie*¹ ‘vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereți înalți și abrupti, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime’ (DEX) apare în următoarele nume topice: **Cheia** (Zăv) – ‘pârâu’, **Cheia Borlovii** (Bor) – ‘vale’, **Cheia Calovii** (Obr) – ‘vale îngustă’, **Cheia Mică** (Bor) – ‘vale’, **Cheia Ruschiții** (Rusț) – ‘drum pe vale’, **Cotu Cheii** (Obr) – ‘vale îngustă’, **La Cheie** (Bor) – ‘pășune’, **Pârâu Cheii** (PoiMr) – ‘pârâu izvorăște din Măgura și se varsă în Bistra’.

Sensul apelativului în localitățile anchetate este de ‘loc strâmt pe unde trece o apă’, ‘trecătoare situată într-un loc strâmt’.

Apelativul *crov*² ‘formă mică de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare; găvan, padină’ (DEX, v. și Porucic 1931: 33 apare în: **Crovu Baicului** (Bor) – ‘câmpie alpină’, **Crovu Caprii** (Bor) – ‘câmpie alpină’, **Crovu lu Lie** (Bor) – ‘pășune’, **Crovu lu Talpă** (Bor) – ‘pășune, izlaz’, **Crovu Panțuchii** (Bor) – ‘pășune’, **În Crovuri** (Zer) – ‘teren împădurit’.

Apelativul *curmătură* ‘depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte; prăpastie între doi munți sau două dealuri’ (DEX) intră în structura următoarelor nume topice: **Calea Curmăturii** (Bcv) – ‘drum spre Curmătură’, **Curmătura Bodului** (Bcv) – ‘deal’, **Curmătura Frasinilor** (OR) – ‘deal’, **Curmătura lu Barbu** (Bcv) – ‘deal’, **Curmătura Măgurii Mărgănești** (VB) – ‘pădure de conifere’, **Curmătura Măgurii Vălămărești** (VB) – ‘pădure de foioase’, **Curmătură** (Bor), (Cic) – ‘câmpie alpină’, ‘deal’, **Fața Curmăturii** (Bcv) – ‘deal cu fânețe’, **La Curmătură** (Zăv), (Bcv), (Bor), (Băt) – ‘fânețe’, ‘pășune alpină’, ‘câmpie alpină’, ‘teren arabil și fânețe’.

Entopicul s-a dovedit a fi productiv în toponimia țării (cf. DTB II: 156-157; DTRO II: 278-281; TTRT (Valea Hășdății): 45; TTRT (Sălaj): 93; DTRM, II: 205-206; Frățilă 2002: 70; Ioniță 1982: 86, 161).

Apelativele *fund*³, *fundătură*, *afund* ‘vale înfundată care se sfârșește într-o pădure’ (DA); ‘adâncime, capăt, margine’ (DTB IV: 69) au creat prin metaforă următoarele nume topice:

Fundu Izvorului (VB), (Cic), (Zăv) – ‘fânețe’, ‘teren în pantă cu pomi fructiferi’, ‘fânețe’, **Ogașu la Fund** (Bor) – ‘pășune împădurită’, **Fundătura** (Car) – ‘stradă’, **Fundătura**

¹ Apelativul este frecvent în toponimia zonelor muntoase (cf. DTB II: 43; DTRO II: 92-93; Ioniță 1982: 106, 181; Jordan 1963: 21, 131). Pentru mai multe sensuri ale entopicului, precum și pentru răspândirea sa în toponimie, v. DA, Porucic 1931: 31; Jordan 1963: 21; Petrovici 1970: 266; TTRT (Valea Hășdății): 37; TTRT (Sălaj): 63; DTRM II: 89-91.

² Pentru alte sensuri, precum și pentru aria de răspândire în toponimie, v. DTB II: 146-147; DTRO II: 250-253; DTRM II: 190; Ioniță 1982: 151, 230; Jordan 1963: 308; Oancă 1996: 113, 135.

³ Pentru mai multe sensuri și frecvența entopicului în toponimie, v. Porucic 1931: 34; Frățilă 2002: 87; Oancă 1996: 113; Loșonți 2000: 137-139; DTRO III: 103-105; TTRT (Valea Hășdății): 58; TTRT (Sălaj): 134-137; Homorodean 1980: 166.

Cetății (act. *Sarmisegetuza*) (Car) – ‘stradă’, *Fundătura Timișului* (Car) – ‘stradă’, *Ogașu Afund* (Bor) – ‘vale îngustă’.

Prin *fund* localnicii mai înțeleg și ‘depărtarea față de un anumit punct’, ‘locul unde se termină o vale etc.’.

Apelativul *gaură*¹ ‘scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.’ (DEX) funcționează în zona cercetată cu sensul de ‘groapă’, ‘depresiune’: *La Gaură* (M) – ‘loc pietros pe Valea Nermeș’, *Găureni* (Zăv) – ‘deal cu denivelări de teren’.

Apelativul *găvan*², denumind ‘locuri joase cu văi întunecoase, în păduri’ (DA), ‘scobitură, adâncitură pe care o prezintă un obiect’ (DEX) a fost înregistrat în zona cercetată cu varianta *gădăvan*: *Gădăvanu* (Băț) – ‘groapă în coastă de deal’.

Apelativul *găunos* ‘(despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorbuos’ (DEX) apare în: *Găunoasa* (Mal) – ‘pădure de foioase’.

Apelativul a fost înregistrat și în Oltenia (DTRO III: 119) și lipsește în Transilvania (cf. TTRT (Valea Hășdății) și TTRT (Sălaj)).

Apelativul *groapă*³ ‘gaură, cavitate (mai adâncă) în pământ’ (DEX); ‘vale fără pârau’ (Porucic 1931: 32) intră în componența următoarelor nume topice: *Groapa Bistrei* (Bcv) – ‘afluent al Bistrei’, *Groapa cu Lupi* (M) – ‘pășune în Tâlvele’, *Groapa lu Lăpădat* (M) – ‘fânețe pe valea Stârna’, *Groapa Hobanului* (Var) – ‘depresiune cu fânețe’, *Groapa Lupului* (TRu) – ‘deal domol cu adâncituri’, *Groapa Mare* (Măg) – ‘fânețe’, *Groapa Mică* (Măg) – ‘fânețe’, *Groapa Nevoii* (Bor) – ‘gol alpin’, *Groapa Șcheiului* (Bor) – ‘gol alpin’, *Groapa Șoimului* (Măr) – ‘fânețe’, *Ogașu de la Groapa Afundă* (Dlc) – ‘pârau, izvorăște de sub Culmea Lazului’, *Pe Groapă* (Măg) – ‘teren arabil’, *Gura Gropii* (Var) – ‘izvor’.

Apelativul *groapă* cunoaște și forma augmentativă *gropan* în următoarele nume topice: *Cotu Gropanului* (Bcv) – ‘pădure de rășinoase’, *Gropan* (Bcv) – ‘un munte mai așezat, groapă adâncă’, *La Gropanu* (Bcv) – ‘pășune și pădure de rășinoase’.

Apelativul *hoagă* ‘groapă cu apă’ (DA) apare în: *Hoagă* (Băț) – ‘fânețe’, *Ulița Hoaga* (Iaz).

D. Loșonți îl consideră sinonim al lui *hoabă* prin analogie cu *corubă/corugă* (Loșonți 1979: 208), în timp ce Emilian N. Buretea crede că, deși apropiate ca sens, sunt cuvinte diferite (Buretea 1986: 268-269).

Apelativul nu a avut un ecou prea mare în rândul toponimiei noastre, deși e specific Banatului, Olteniei și sud-vestului Transilvaniei (cf. DTB V: 12; DTRO III: 199-200; Iordan 1963: 43; Loșonți 2000: 163-164. În TTRT (Valea Hășdății): 66 și TTRT (Sălaj): 160-161 apelativul apare cu varianta *hoancă* ‘adâncitură în formă de vale mică între dealuri; afundătură naturală mai mare sau mai mică, lipsită de apă, între două dealuri; așezătură dintre dealuri și coline; gaură mare în pământ’ (TTRT (Sălaj): 161).

Apelativul *jgheab*⁴, având sensul de ‘râpă făcută la munte de șuvoiul ploilor’ (DEX), nu cunoaște o răspândire prea mare în localitățile anchetate: *Gura Jgheabului* (Cir) – ‘vale cu fânețe’.

Cu sensul de bază ‘conductă sau canal deschis în partea superioară, făcut în piatră, într-un trunchi de copac etc., permițând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material

¹ Pentru mai multe sensuri și frecvența entopicului în toponimie, v. Porucic 1931: 34, Loșonți 2000: 140; DTB IV: 77-78; DTRO III: 115; TTRT (Sălaj): 140-141; Frățilă, 2002: 88; Iordan 1963: 26-27; Oancă 1996: 113.

² Pentru mai multe sensuri, frecvența entopicului în toponimie, precum și originea entopicului, v. Porucic 1931: 34, 43, 46, 71; Loșonți 2000: 145-155; DTRO III: 119, TTRT (Sălaj): 141; Iordan 1963: 555-556.

³ Apelativul are frecvență mai mare în zonele de deal și de câmpie, cf. DTB IV: 133-134, 136; DTRO III: 169, 174; TTRT (Valea Hășdății): 61-62; TTRT (Sălaj): 149-152; Frățilă 2002: 91-93; Ioniță 1982: 133, 138; Iordan 1963: 28-30; Loșonți 2000: 159.

⁴ Pentru mai multe sensuri, v. Loșonți 2000: 176; Porucic 1931: 28, 41, 46, 55.

pulverulent; canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite; streășină; creștătură, scobitură, adâncitură’ (DEX) apelativul a avut o răspândire mai mare în toponimia noastră.

Pentru a se vedea răspândirea sa în toponimie, cf. DTB V: 84, DTRO IV: 9; TTRT (Sălaj): 176, Iordan 1963: 49.

Apelativul *ogaș* ‘urmă adâncă (și îngustă) săpată în pământ de șuvoaiile apelor de ploaie’ (DEX), ‘vale îngustă’ (DTB VI: 31), ‘vale în formă de treacă cu părțile laterale mai lăsate’ (Porucic 1931: 32) a dat următoarele nume topice:

Gura Ogașului (Măg), (VB) – ‘teren agricol’, ‘vale îngustă și pârâu’, *Ogaș* (OR) – ‘vale’, *Ogașu Afund* (Bor) – ‘vale îngustă’, *Ogașu Baronești* (Car), *Ogașu Cărbunari* (Car), *Ogașu cu Imală* (Obr) – ‘fânețe’, *Ogașu cu Lespedea* (Obr) – ‘fânețe’, *Ogașu cu Ocnele* (Obr) – ‘vale îngustă și pârâu’, *Ogașu cu Strunga* (Bor) – ‘pășune împădurită’, *Ogașu de la Tortomir* (Obr) – ‘fânețe’, *Ogașu Dobreștii* (Bor) – ‘vale’, *Ogașu Feregarului* (RusM) – ‘vale cu multă ferigă’, *Ogașu Frasinului* (Bor) – ‘fânețe’, *Ogașu la Fund* (Bor) – ‘pășune împădurită’, *Ogașu Ienii* (Car) – ‘teren arabil’, *Ogașu Mutului* (Car), *Ogașu Neguros* (Obr), *Ogașu Pietros* (Obr) – ‘vale îngustă cu pârâu’, *Ogașu Pereni* (Car), *Ogașu Rău* (Obr) – ‘vale îngustă cu pârâu’, *Ogașu Țiganului* (Car), *Ogășelu* (Cic) – ‘ogaș cu apă numai când plouă’.

Apelativul formează multe nume de locuri în zona Banatului (DTB VII: 30-62)) și Olteniei (DTRO V: 22-38); cf. și Arbănași 2002: 152; Iordan 1963: 360 și lipsește din TTRT (Valea Hășdății) și TTRT (Sălaj).

Omete, s reg. *omete* ‘nămete, troian’ < scr. *omet* ‘măturătură’ (CADE), apare în: *Omete* (Ciut) – ‘groapă’ (v. și DTB VII: 74).

Apelativul *peșteră*¹ ‘cavitate, scobitură naturală subterană adâncă și mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltrație; grotă, cavernă’ (DEX).

Apelativul nu a avut o răspândire prea mare în toponimia localităților anchetate: *Culmea Peșterii* (Obr) – ‘culme de deal’, *Peștera Crucii* (RusM) – ‘peșteră’. Apelativul a intrat în toponimie și prin intermediul antroponimiei în: *Izvoru lui Peștereanu* (Glb) – ‘izvor natural în Valea Slatina’.

Pentru nuanțarea sensului, precum și pentru răspândirea sa în toponimie, v. Iordan 1963: 38; Ioniță 1972: 31; Arbănași 2002: 152; TTRT (Valea Hășdății): 89-90; TTRT (Sălaj): 243-243.

Apelativul *ponor*² ‘1. Povârniș abrupt sau adâncitură formată prin prăbușirea, ruperea sau alunecarea unor straturi de teren. 2. Formă de relief rezultată prin asocierea liniară și laterală a dolinelor, care dă terenurilor calcaroase un aspect adâncit’ (DEX) îl găsim în derivatul slav *Ponorna < *ponorina < *ponorŭ* + *-ina*. Apelativul intră în componența următoarele nume de locuri: *Ponorna* (Glb) – ‘deal abrupt și vale cu pârâu’, *Ponorna Mică* (Glb) – ‘deal abrupt’, *Ponorna Mare* (Glb) – ‘deal abrupt’, *Valea Ponorna* (Glb) – ‘vale’.

Pripor ‘coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniș’ (DEX, v. și Ioniță 1972: 33 ‘versant mai abrupt pe un deal sau munte’ (Frățilă 2002: 83) apare în: *Muchia Priporului* (Bcv) – ‘parte de deal’, *Pripor* (Bcv) – ‘pășune pe valea râului Bista’, *Pripor* (Bor) – ‘fânețe’, *Priporu* (Glb) – ‘izlaz comunal’.

Apelativul a fost înregistrat și în Transilvania (cf. TTRT (Vașea Hășdății): 95; TTRT (Sălaj): 264-265).

Apelativul *prislop*³ ‘loc mai jos de trecere dintr-o vale într-alta peste un șir de munți sau de dealuri care separă două văi, trecătoare, curmătură, șa, tarniță, pas’ (Petrovici 1970: 228);

¹ Sensul dat de Porucic ‘scobitură naturală (într-un mal sau coastă repede) în direcție orizontală’ nu a fost înregistrat în localitățile noastre (Porucic 1931: 47).

² Pentru mai multe sensuri, precum și pentru frecvența apelativului în toponimie, v. DLRM, Porucic 1931: 34, 47, 50; Ioniță 1982: 38, 213; Iordan 1963: 42; TTRT (Sălaj): 262.

³ Pentru detalii privind apelativul *prislop*, v. Emil Petrovici, *Rolul împrumuturilor în crearea toponimelor (În legătură cu toponimul românesc Prislop)* (Petrovici 1970: 225-236); cf. și Iordan 1963: 529. Apelativul a fost înregistrat și în toponimia Transilvaniei și Olteniei (cf. TTRT (Valea Hășdății): 95; TTRT (Sălaj): 265; Arbănași 2002: 152).

‘poiană între munți’ (DLRM); ‘umăr mare de deal sau de munte, care este ceva mai jos ca dealul sau muntele însuși’ (Porucic 1931: 77) apare în: *La Prislop* (PoiMr) – ‘loc mai jos între dealuri, fostă stână pe Măgura’, *Apa Prislopului* (M) – ‘apă ce străbate valea Prislop’, *Golu de la Prislop* (Băț) – ‘pășune’, *La Stână la Prislop* (Măr) – ‘pășune alpină’, *Prislop* (PoiMr), (Bcv), (M) – ‘pășune alpină’, ‘pădure de fag spre Zăicani’, ‘vale montană în Măgura acoperită cu pădure de fag’.

Apelativul *râpă* ‘coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de șuvoaie’ (DEX; v. și (Porucic 1931: 31, 35) este activ în zona anchetată: *Dosu Râpilor* (Băț) – ‘dos de deal’, *După Râpă* (Vos) – ‘fânețe și pădure de foioase’, *Grădinile sub Râpi* (Măr) – ‘teren arabil’, *În Râpi* (Măr) – ‘râpă’, *La Râpă* (Zer) – ‘râpă’, *La Râpi* (Var) – ‘teren cu pomi fructiferi’, *Pe Râpă* (Mal) – ‘loc prăpăstios la marginea Bistrei Mărului’, *Pe Râpi* (M) – ‘teren accidentat’, *Râpa lu Lizari* (Var) – ‘pădure de salcâmi’, *Râpa Roșie* (Bor), (Zer) – ‘fânețe și teren arabil’, ‘luncă pe malul Sebeșului’, *Râpanu* (M) – ‘plai pe unde se scoteau lemnele din pădure spre sat’, *Râpă* (Iaz) – ‘teren abrupt’, *Râpele* (Băț) – ‘teren accidentat’, *Râpi* (Măr) – ‘pădure de stejari’, *Râpile Boțărenilor* (M) – ‘teren accidentat’, *Râpile lu Gărau* (Bor) – ‘pășune împădurită’.

Apelativul cunoaște o largă răspândire în toponimia țării, cf. (Iordan 1963: 42); (Ioniță 1972: 34); (Frățilă 2002: 148-149); (Arbănași 2002: 152); (TTRT (Valea Hășdății): 98); (TTRT (Sălaj): 273-275).

Rucăn ‘văgăună, râpă pe unde se corhănesc lemnele’ (DTB, *Litera R*: 318) apare în: *Rucănu lu Răbică* (Bcv) – ‘teren în pantă’, *Rucănu Nistoreștiu* (Bcv) – ‘groapă’, *Rucănu Păvăloău* (Bcv) – ‘teren pe care s-au corhănit lemne’.

*Ruscă*¹ ‘deal, râpă, drum peste deal sau prin râpi’ (DEX) apare în: *Cheia Ruschiții* (Rusț) – ‘drum pe vale’, *Drumu Rusca Nouă* (RusM), *Muntele Rusca* (Rusț), (RusM) – ‘munte’, ‘munte și pârau’, *Ruschița* (RusM) – ‘vale cu pârau’.

Apelativul *scoabă*² ‘viroagă, vale strâmtă, adâncitură pe coasta unui deal sau munte, jgheab natural’ (DLR) apare în: *Scoaba* (M) – ‘vale cu pârau, afluent al Nermeșului’.

Apelativul este frecvent în Țara Hațegului și Valea Jiului. Pentru mai multe sensuri, precum și pentru aria de răspândire, cf. Loșonți 2000: 179-180; Homorodean 1963: 268; Popescu 1980: 151; Suflețel 1960: 266.

Apelativul *scoc* ‘groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc’ (DEX) a fost înregistrat într-un singur toponim: *Obârșia Scocului* (M).

Apelativul *stârmină* ‘coborâș prăpăstios, regiune cu pante prăpăstioase’, ‘coastă prăpăstioasă’, ‘coastă prăpăstioasă, împădurită’ (Porucic 1931: 23, 31, 67), (v. și Iordan 1963: 129-130; Arbănași 2002: 152; TTRT (Sălaj): 296) apare în: *Muchia Stârminilor* (Bcv) – ‘parte de deal cu pantă prăpăstioasă’.

Apelativul *surpătură* ‘loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porțiune de teren’ (cf. DEX, v. și Ioniță 1982: 65; Iordan 1963: 45, 377; TTRT (Sălaj): 298)) cunoaște în zona anchetată și varianta *surupată*, după cum se poate observa și din următoarele nume de locuri: *Calea Surupată* (Bcv) – ‘drum’, *Culmea Surupată* (M) – ‘culme cu pantă abruptă’, *În Surupeț* (Măr) – ‘râpă’, *Pârau Surupata* (TRu) – ‘pârau, izvorăște de La Maldovini și se varsă în Slatina’, *Poiana Surupată* (M) – ‘poiană montană cu pășune naturală pe culmea Lazurilor’, *Surpătură* (Bor) – ‘pădure de foioase pe valea pâraului Borlova Mare’, *Surupata* (Măr), (PoiMr) – ‘vale sub Muntele Mic’, ‘vale cu pârau ce izvorăște din Muntele Mic și se varsă în Bistra’.

Apelativul *șa* ‘formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părți de teren mai ridicate, cu care alcătuiește un ansamblu; curmătură’ (DEX; v. și Porucic 1931: 31; Petrovici 1970: 267, 272; TTRT, (Sălaj): 300) apare în: *Șaua Iepii* (Măr), (PoiMr), (Zăv), (Măg) – ‘depresiune între Vârful Pietrii, Munții Baicu și Căldări’, ‘gol alpin, cale de acces de la Poiana

¹ Pentru mai multe sensuri, precum și pentru frecvența în toponimie, v. DTB, *Litera R*: 324; TTRT (Sălaj): 283; Ioniță 1972: 43; Iordan 1963: 281-283, 458; Ștefănescu 1967: 521-524.

² Apelativul are o răspândire mare în toponimia Țării Hațegului și Văii Jiului (cf. Homorodean 1963: 268; Loșonți 2000: 180).

Mărului spre Retezat’, ‘vale între Păpușăriu și Cocinu lu Stângu’, ‘gol alpin’, *Șaua Zănogii* (VB) – ‘vale între Zănoaga și Murgana’.

Apelativul *șaucă*, diminutiv al lui *șa* (Petrovici 1970: 230, 240, 272; Loșonți 2000: 183) apare în: *Șauca de la Bord* (Bor) – ‘parte de deal’, *Șauca lu Băula* (TRu) – ‘vale în Culmea Borloviței’, *Șauca lu Cerceula* (Bor) – ‘pădure de foioase’, *Șauca lu Dila* (Bor) – ‘pădure de foioase pe valea râului Slătinoara’.

Apelativul *tarniță* ‘culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa’ (DEX, v. și Ioniță 1982: 33, 156; Iordan 1963: 45; Arbănași 2002: 152; TTRT (Valea Hășdății): 109; TTRT (Sălaj): 308), ‘samar, pas, trecătoare’ (Petrovici 1970: 229) apare în: *Câmpu Tarniții* (OR) – ‘câmp’, *Cioaca Tarnița* (OR) – ‘deal’, *Gura Tarniții* (Bcv) – ‘pădure de rășinoase’, *Muchia Tarniței* (Bcv) – ‘parte de deal’, *Tarnița* (Bcv) – ‘pădure de rășinoase la hotarul cu Marga’, *Tarnița Pleșului* (VB) – ‘pădure de conifere’.

Apelativul *văgăună*¹ ‘1. Loc înfundat între dealuri sau între munți; scobitură adâncă într-un munte. 2. Scorbură’ (DEX) a dat naștere următoarelor nume topice:

Văgăuna Corbului (Măr) – ‘crac de munte în Măgura’, *Văgăuna Lăcșorului* (M) – ‘pășune’, *Văgăuna Seacă* (M) – ‘pășune alpină între Prodana și Culmea Surupată’.

Vâlcea ‘vale îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; vâlcică’ (DEX), v. și Ioniță 1972: 39; Iordan 1963: 461, 481; Frățilă 2002: 168-169; TTRT (Valea Hășdății): 118; TTRT (Sălaj): 341-344 apare în: *Vâlcerele* (Bor) – ‘fânețe’.

*Vârtop*², variantă a lui *hârtop*, ‘adâncitură, scobitură în pământ, loc înfundat’ (Porucic 1931: 32) ‘groapă pe un drum, râpă prăpăstioasă; văgăună’ (DAR) ‘adâncitură, groapă formată pe un drum; scobitură lungă și adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, produsă de ape’ (Frățilă 2002: 169) apare în: *Izvoru Vârtoapelor* (Bor) – ‘izvor, izvorăște din Vârtoapele Craiului și se varsă în Craiu’, *Vârtoape* (Zg) – ‘terenuri agricole’, *Vârtoapele Craiului* (Bor) – ‘pădure de foioase și conifere’.

Toponimia văilor Bistra și Sebeș, mărturie vie a legăturii dintre om și locurile natale, este preponderent românească, ocupând 98% din întreaga masă toponimică. Legile fonetice și morfologice după care funcționează limba noastră sunt cele care au acționat în momentul formării numelui de loc, în strictă concordanță cu particularitățile graiului din această zonă.

În raport cu sistemul entopic, structura toponimelor supuse dezbaterei aici cuprinde:

a) cuvinte productive în limba literară: *căldare*, *cheie*, *crov*, *curmătură*, *fund*, *gaură*, *groapă*, *jghiab*, *peșteră*, *prislop*, *ponor*, *pripor*, *râpă*, *scoabă*, *scoc*, *surpătură*, *șa*, *tarniță*, *văgăună*, *vâlcea*;

b) cuvinte care se mai păstrează doar în grai: *butoară*, *gădăvan*, *gropan*, *hoagă*, *irigoi*, *ogaș*, *prihor*, *rucăn*, *stârmină*, *șaucă*, *vârtop*.

Referințe bibliografice:

- ARBĂNAȘI, M. 2002: *Structura semantică a apelativelor din zona submontană a Mehedințiului*, în „Studii și cercetări de onomastică”, nr. 7, p. 133-172.
- BUREȚEA, Emilian N. 1986: *Entopice și toponime din nordul județului Vâlcea referitoare la adâncituri ale terenului*, în „Analele Olteniei”, serie nouă, nr. 5, p. 268-269.
- FRĂȚILĂ, Vasile 2002: *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara, Editura Excelsior Art.
- HOMORODEAN, M. 1963: *Probleme de toponimie*, în „Cercetări de lingvistică”, VIII, nr. 3, p. 268-275.
- HOMORODEAN, Mircea 1980: *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- IONIȚĂ, Vasile 1972: *Glosar toponimic Caraș-Severin*, Reșița, Editura Casa Corpului Didactic.
- IONIȚĂ, Vasile 1982: *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, Editura Facla.
- IORDAN, Iorgu 1963: *Toponimia românească*, București, Editura Academiei.

¹ Pentru mai multe sensuri, originea apelativului, precum și pentru răspândirea lui în toponimie, v. Pascu 1916: 53; Porucic 1931: 32; Iordan 1963: 27; Loșonți 2000: 150-155; Arbănași 2002: 152.

² Variantă a lui *hârtop* v. Iordan 1963: 30-31, 390, 453; TTRT (Valea Hășdății): 118; TTRT (Sălaj): 345.

- LOȘONȚI, Dumitru 2000: *Toponime românești care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- OANCĂ, Teodor 1996: *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- PASCU, G. 1916: *Sufixecele românești*, București, Editura Librăriile Socec.
- PETROVICI, Emil 1970: *Studii de dialectologie și toponimie*, București, Editura Academiei (volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen și I. Mării).
- POPESCU, R. Sp. 1980: *Graiul gorjenilor de lângă munte*, Craiova, Editura Scrisul românesc.
- PORUCIC, T. 1931: *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chișinău.
- SUFLEȚEL, Rodica 1960: *Aspecte dialectale ale toponimiei din Gorj*, in ***, *Materiale și cercetări dialectale*, București, Editura Academiei Române, 2, p. 260-280.
- ȘTEFĂNESCU, C. M. 1967: *Ruscă*, in „Limba Română”, XXVI, nr. 6, p. 521-524.

Dicționare:

- CADE = CANDREA, I.-A. 1931: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, partea I, București, Cartea Românească.
- DA = Academia Română 1913: *Dicționarul limbii române*, I, București, ș.u.
- DAR = BULGĂR, Gheorghe 2000: *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, București, Editura Academiei.
- DELR = BOLOCAN, Gh., ȘODOLESCU-SILVESTRU, Elena 1995: *Dicționarul entopic al limbii române*, in „Studii și cercetări de onomastică”, I, p. 67-101; II, 1996, p. 179-239.
- DER = CIORĂNESCU, Alexandru 2007: *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O.
- DEX = COTEANU, Ion, SECHE, Luiza, SECHE, Mircea (coord.) 1998: *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic. (?)
- DLR = Academia Română 1965: *Dicționarul limbii române*, serie nouă, București. (?)
- DLRM = MACREA, D. (coord.) 1958: *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei Române.
- DTB, I = FRĂȚILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 1984: *Dicționarul toponimic al Banatului*, I (A-B), Timișoara, TUT.
- DTB, II = SUFLEȚEL, Rodica, GOICU, Viorica 1985: *Dicționarul toponimic al Banatului*, II (C), Timișoara TUT.
- DTB, IV = FRĂȚILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 1986: *Dicționarul toponimic al Banatului*, IV (F-G), Timișoara, TUT.
- DTB, Litera R = FRĂȚILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 2002: *Dicționarul toponimic al Banatului* (R), in „Studii și cercetări de onomastică”, nr. 7, p. 267-327.
- DTB, V = FRĂȚILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 1987: *Dicționarul toponimic al Banatului*, V (H-L), Timișoara, TUT.
- DTB, VI = FRĂȚILĂ, Vasile, GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 1989: *Dicționarul toponimic al Banatului*, VI (M-N), Timișoara, TUT.
- DTB, VII = GOICU, Viorica, SUFLEȚEL, Rodica 1999: *Dicționarul toponimic al Banatului*, VII (O), Timișoara, Editura Amphora.
- DTRM, I = SARAMANDU, Nicolae (coord.) 2005: *Dicționarul toponimic al României. Muntenia*, vol. I, București, Editura Academiei.
- DTRM, II = SARAMANDU, Nicolae (coord.) 2007: *Dicționarul toponimic al României. Muntenia*, vol. II, București, Editura Academiei.
- DTRO = BOLOCAN, Gh. (coord.) 1993: *Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I-II, Craiova, Editura Universitaria, vol. III, 2001; vol. IV, 2003; vol. V, 2004; vol. VI, 2006; vol. VII, 2007.
- LOȘONȚI, Dumitru, VLAD, Sabin 2006: *Tezaurul toponimic al României: Transilvania (TTRT): județul Sălaj*, București, Editura Academiei.
- LOȘONȚI, Dumitru, VLAD, Sabin 2006: *Tezaurul toponimic al României: Transilvania (TTRT): Valea Hășdății*, București, Editura Academiei.

Sigle pentru localitățile anchetate

Băuțar = (Băț)	Iaz = (Iaz)	Rusca Montană = (RusM)
Borlova = (Bor)	Măgura = (Măg)	Ruschița = (Rusț)
Bucova = (Bcv)	Mal = (Mal)	Turnu Ruieni = (TRu)
Caransebeș = (Car)	Marga = (M)	Valea Bistrei = (VB)
Cicleni = (Cic)	Măru = (Măr)	Vama Marga = (VMg)
Cireșa = (Cir)	Obreja = (Obr)	Var = (Var)
Ciuta = (Ciut)	Ohaba = (O)	Voislova = (Vos)
Cornișoru = (Crn)	Oțelu Roșu = (OR)	Zăvoi = (Zăv)
Dalci = (Dlc)	Poiana Mărului = (PoiMr)	Zervești = (Zer)
Glimboca = (Glb)	Preveciori = (Prev)	Zlagna = (Zg)